

АКТОР У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Гнатів Вікторія,
I курс ОР магістр, інститут мистецтв
Науковий керівник — Карпаш О.М.
кандидат мистецтвознавства,
асистент кафедри сценічного
мистецтва і хореографії

Національний культурний простір України є складним і багаторівневим явищем, що формувалося протягом століть під впливом історичних, соціальних та політичних чинників. Особливістю його формування та розвитку є наполеглива поступовість навіть за складних умов іноетнічної підвладності та бездержавності [1, с. 250].

Однією з ключових фігур у його розвитку є актор, який виконує не лише художньо-естетичну функцію, а й соціокультурну, виховуючи та формуючи громадську свідомість, національні цінності та ідентичність. В українській культурі акторська діяльність завжди поєднувала в собі елементи мистецтва, педагогіки та просвітництва, відтворюючи духовні й моральні орієнтири нації. В умовах сучасності, коли глобалізаційні процеси впливають на локальні культурні системи, роль актора в національному культурному просторі набуває особливої значущості. Український актор не лише репрезентує мистецтво, а й формує національну самосвідомість, відстоює культурну ідентичність та підтримує комунікацію між поколіннями. Метою статті є аналіз ролі актора в системі національного культурного простору України, визначення його функцій, місця в структурі культурних інститутів та впливу на формування громадської свідомості.

Наукові дослідження культурного простору України підкреслюють його багатшаровість, що включає фольклорну традицію, театральне мистецтво, літературу, кіно та сучасні цифрові медіа. У цьому контексті актор виступає як посередник між художнім твором і соціумом, впливаючи на культурне сприйняття та формуючи естетичні смаки громадськості.

З позицій культурології акторська діяльність є соціально орієнтованою практикою. Актор не лише відтворює художні образи, а й інтерпретує їх відповідно до національних традицій і сучасних реалій. У працях українських театрознавців наголошується, що актор, будучи активним учасником культурного процесу, виконує функції культурного транслятора та агента національної ідентичності. Національний культурний простір включає не лише традиційні інститути театру та кіно, але й сучасні медійні платформи, фестивалі, мистецькі майстерні, що створюють нові канали комунікації між актором та аудиторією.

Національно-культурному відродженню, формуванню національної свідомості українців сприяла діяльність акторів українського театру [2, с. 171]. В епоху Гетьманщини та українського театру ХІХ–ХХ століть актори були не лише виконавцями ролей, а й просвітниками, які популяризували українську мову, літературу та історію серед населення. Попри ідеологічні обмеження окупаційної доби, українські театральні діячі, зокрема актори театру корифеїв та театрів Леся Курбаса, продовжували розвивати національну сценічну школу та утверджувати культурну самобутність. З цього приводу Д. Антонович влучно зазначав: «Український театр в російській Україні був єдиним місцем, де прилюдно могло звучати українське слово. Тому українці так міцно трималися українського театру, і можна сказати з повним правом, що українське театральне мистецтво було найулюбленішою галуззю українського мистецтва в часи лихоліття українського народу» [3, с. 182].

Окремим, принциповим виміром ролі актора в національному культурному просторі України є його взаємодія з українською мовою як не лише засобом комунікації, а й як структурою мислення та художнього існування. Українська мова в акторській практиці виконує функцію не нейтрального інструмента, а активного формотворчого середовища, яке визначає ритм, інтонацію, психологічну глибину та навіть тип емоційного переживання сценічного образу. На відміну від перекладного або стандартизованого сценічного мовлення, українська мова містить у собі високий ступінь внутрішньої образності, що безпосередньо впливає на акторську природу перевтілення. У цьому контексті актор фактично працює не лише з текстом, а з мовною енергетикою культури, у якій заховані історичні травми, досвід опору, традиції усної оповіді та пісенності. Саме тому сценічне слово українською мовою має іншу вагу порівняно з мовами, які не переживали тривалих періодів заборони чи витіснення з публічного простору. Для актора це означає підвищену відповідальність за точність мовного висловлювання, оскільки кожна інтонаційна помилка або спрощення знижує не лише художній рівень, а й культурну автентичність образу. Як зазначав Іван Дзюба: «національна мова — це все-таки становий хребет національної культури, і навіть невербальні, несловесні мистецтва через ряд опосередкувань усе-таки пов'язані з мовою, з уявленнями...» [4, с. 32].

Сучасний етап розвитку українського театру та кіно характеризується інтеграцією національної традиції та глобальних тенденцій. Актор формує художнє сприйняття аудиторії через сценічні та кінематографічні образи, демонструючи національні традиції та цінності. Його завдання полягає не лише у втіленні ролі, а й у створенні культурного коду, який глядач сприймає як елемент національної ідентичності. Історично актор у театрі та кіно відіграє роль освітянина: через драматичні твори він транслює моральні цінності, історичні знання та патріотичні ідеї. Актор виступає

соціальним агентом, що впливає на громадську думку та формує культурні орієнтири. Його діяльність підтримує соціальні ініціативи, національні проекти, сприяє інтеграції мистецтва у повсякденне життя громади. Сучасний актор в умовах глобалізації та цифрових технологій поєднує традиційні форми мистецтва з новими форматами: інтернет-платформи, соціальні медіа, інтерактивні постановки. Це дозволяє розширювати культурний простір та залучати до нього нові аудиторії.

Національна ідентичність формується через символічні системи та культурні практики, одним із ключових елементів яких є акторська діяльність. Через сценічні образи актор відображає суспільні цінності, історичну пам'ять та культурні коди народу. Український актор виконує функцію носія традицій і водночас генератора нових культурних сенсів, що забезпечує динаміку розвитку національного культурного простору. На прикладі сучасного театру, кіно та медіа можна простежити, як актор інтегрується у глобальний культурний процес, не втрачаючи локальної самобутності. Це підкреслює важливість системного підходу до розвитку акторської професії та її місця у структурі культурних інститутів України. Низка авторів із суміжних наукових галузей безпосередньо вказують на нерозривний взаємозв'язок культури та брендингу території. Зокрема, С. Анхольт наголошує, що культура є одним із головних чинників, що впливає на репутацію місця. Так дослідники фактично підводять до думки, що саме культура є тим своєрідним контекстом, тлом для формування неконфліктного уявлення про країну та її населення. Національна культура – це завжди унікально-автентична природна перевага країни, своєрідний трактор, який не лише споконвічно викликає інтерес у людей, а й притягує їх до своїх здобутків [6, с. 121].

Таким чином, актор у національному культурному просторі України постає як багатофункціональна культурна структура, що поєднує художній, комунікативний та ідентифікаційний виміри. Його діяльність виходить за межі виконавської практики, охоплюючи процеси формування культурних смислів, через які суспільство осмислює власну історію, мову та систему цінностей. У цьому контексті актор виступає не лише елементом мистецької інфраструктури, а й чинником культурної самоорганізації суспільства. Особливого значення набуває мовний вимір акторської практики, оскільки українська мова функціонує як базова семіотична система культури, що визначає специфіку сценічного мислення та художньої виразності. Саме мова забезпечує не тільки передачу змісту, а й формування смислової реальності сценічної дії, надаючи їй національної автентичності. Отже, сучасний український актор є учасником процесів не лише репрезентації, а й трансформації культурного середовища, у межах якого вибудовується національна ідентичність у глобалізованому світі.

Список використаних джерел

1. Хлібосолов І. Вітчизняний культурний простір у історичній ретроспективі. Науковий вісник Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого: Збірник наукових праць. Вип.36 / Київський нац. ун-т театру, кіно і телебачення імені І.К. Карпенка-Карого; редкол.: Ірина Ян (голова) та ін. Київ: Видавництво Ліра-К, 2025. 272 с.
2. Історія української культури: навчальний посібник для студентів і курсантів вищих навчальних закладів МВСУ країни / авт. кол.; за ред. М.П. Гетьманчука. – Львів:Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. – 348 с.
3. Антонович Д. Триста років українського театру, 1619–1919. Прага : Укр. громад. вид. фонд, 1925. 272 с.
4. Гриценко О. Культурний простір і національна культура: теоретичне осмислення та практичне формування. Київ: Інститут культурології НАМ України, 2019. — 256 с.
5. Курбас Л. Театральні записки. – Київ: Дніпро, 1997.
6. Савенко О. Культурна складова у формуванні бренду країни // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2023. Вип. 47. С. 119–124.